

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-46-14>

УДК 338.467

Омельчак Ганна Володимирівна

старший викладач кафедри менеджменту та туризму,
Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3373-8944>

Omelchak Hanna

Municipal Institution of Higher Education
"Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy"
of Zaporizhzhia Regional Council

**ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ****FEATURES OF THE INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF TOURISM IN UKRAINE IN THE CONDITIONS
OF WAR AND EUROPEAN INTEGRATION**

Анотація. Стаття присвячена актуальним проблемам та перспективам забезпечення інноваційного розвитку туризму України в умовах двох процесів: російсько – української війни та євроінтеграції України. Актуальні питання, які розглянуто в статті: особливості післявоєнного відновлення України, впровадження інноваційних технологій в післявоєнне відновлення туристичної галузі. Зауважено на необхідності впровадження саме інноваційних технологій в туризмі, розвитку технологічних процесів, інноваційних проєктів, відбудові зруйнованої інфраструктури з врахуванням сучасних цифрових тенденцій, впровадження для розвитку туризму пілотних інноваційних проєктів, які можна запровадити при післявоєнному відновленні України. Також зауважено на забезпеченні безпеки туристів не лише фізичної безпеки, а й кібербезпеки, оскільки впровадження інноваційних цифрових систем та технологій може привести до кібершахрайства. Саме тому, розвиток кібербезпеки, IT-сфери сприятимуть розвитку туризму післявоєнної України. З метою залучення інвестицій в галузь, необхідно вести перемовини зі світовими туристичними організаціями для спроб інтеграції України в світові мережі. Для відновлення туризму також вважаємо необхідним відкривати українські офіси в різних країнах, з метою ознайомлення та зацікавлення туристичними особливостями України. При умові впровадження та реалізації інноваційного відновлення України – туристам буде цікаво побачити країну, в якій є міста понівечені війною й найсучасніші технології.

Ключові слова: туризм, війна, розвиток, інноваційний розвиток, євроінтеграція, безпека, кібербезпека, інновації, післявоєнне відновлення, інвестиції в туризм, програма відновлення.

Summary. The article is devoted to the current problems and prospects of ensuring the innovative development of tourism in Ukraine in the conditions of two processes: the russian-Ukrainian war and the European integration of Ukraine. Current issues discussed in the article: peculiarities of the post-war recovery of Ukraine, the introduction of innovative technologies in the post-war recovery of the tourism industry. The need for the introduction of innovative technologies in tourism, the development of technological processes, innovative projects, the reconstruction of destroyed infrastructure taking into account modern digital trends, the introduction of pilot innovative projects for the development of tourism, which can be implemented during the post-war reconstruction of Ukraine, was noted. It is also noted that ensuring the safety of tourists is not only physical security, but also cyber security, since the implementation of innovative digital systems and technologies can lead to cyber fraud. That is why the development of cyber security and the IT sphere will contribute to the development of tourism in post-war Ukraine. According to the results of the research, it was found that the state of tourism today is unevenly distributed among the regions of Ukraine: the west of the country has recovered from the shock of the war, it is safer, therefore tourism is developing there and brings taxes to the budget of Ukraine; the east and south of Ukraine, where active hostilities continue, the aggressor country is destroying the infrastructure, including the tourist infrastructure – the level of tourism is still decreasing, which is quite logical. Despite the difficult situation in the country, tourism is functioning and developing in the west of the country, taking into account modern realities and trends. To restore tourism in the post-war period, after the Victory and the return of all occupied and annexed territories of Ukraine, it is necessary to include tourism in the post-war reconstruction program. In order to attract investments in the industry, it is necessary to conduct negotiations with world tourism organizations for attempts to integrate Ukraine into global networks.

It is necessary (if demand monitoring reveals a positive trend) to prepare tourist programs for foreign and domestic tourists, in places, cities, areas of active hostilities, cities of the main battles of the Defense Forces of Ukraine, cities that have become hero cities, or ghost cities. In order to restore tourism, we also consider it necessary to open Ukrainian offices in various countries, with the aim of familiarizing and showing interest in the tourist features of Ukraine. Under the condition of implementation and implementation of innovative recovery of Ukraine, tourists will be interested to see the country, which has cities mutilated by war and the most modern technologies.

Keywords: tourism, war, development, innovative development, European integration, security, cyber security, innovation, post-war recovery, investment in tourism, recovery program.

Постановка проблеми. З початком широкомасштабного вторгнення РФ в Україну туристична галузь зазнала суттєвих змін. Не зважаючи на те, що війна істотно вплинула на галузь, на сьогодні можна говорити про те що туризм адаптувався до нових воєнних реалій та переорієнтувався на нові напрямки. Туризм в Україні розвивається адаптивно до умов сьогодення, потреб українського суспільства та запитів зовнішніх туристів. Зауважимо на розвитку туризму України з урахуванням не лише війни, але й умов євроінтеграційних процесів. Актуальним є питання розвитку саме національного туризму в перспективі післявоєнної відбудови України. Перед Україною стоїть важка задача розвитку та захисту національного туризму в умовах війни з врахуванням перспектив відбудови та євроінтеграційного курсу держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню розвитку туризму України в умовах війни та (або) євроінтеграції приділяли увагу українські та закордонні науковці, зокрема: Божко Л.Д. [1], Холоджок В.Д. [1], Хмельський О.В. [2], Кошівська М.В. [2], Юхновська Ю.О. [3], Гальцова О.Л. [4], Юрченко Н.І. [4], Зарубіна А. [5], Сіра Е. [5], Демчук Л. [5], Дворська І. [6], Приседська В. [7]. Особливу увагу дослідженню різних питань євроінтеграції туристичної сфери приділено в працях українських вчених. Так, Краєвська О. та Присяжнюк Ю. досліджують та аналізують саме політико-правові аспекти співпраці України та ЄС у сфері туризму [10]. Питанням соціально-економічної співпраці між Європейським Союзом та Україною у туристичній сфері розглядає Яровий В. [11]. Не зважаючи на кількість наукових публікацій на сьогодні недостатньо дослідженими залишаються питання щодо інноваційного розвитку туризму України в умовах поєднання євроінтеграції України та війни держави з країною – агресором.

Метою дослідження є вивчення та аналіз умов інноваційного розвитку туризму в Україні у сполученні процесів війни та євроінтеграції, враховуючи та забезпечуючи захист національних інтересів держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочав у 2014 році вторгнення Росії в Україну, тимчасова анексія АР Крим, окупація деяких районів Донецької та Луганської областей, пандемія COVID – 19, широкомасштабне вторгнення Росії в Україну та подальші активна фаза війни

з руйнуванням інфраструктури (в т.ч. туристичної) України – все це мало вагомий негативний вплив на туризм та його розвиток. Активні бойові дії вплинули на безпеку туризму, що призвело до зниження (мінімізації) попиту іноземних туристів. Водночас, незважаючи на війну та ультиматуми зі сторони Росії щодо євроінтеграції України, ЄС та Україна визначили та тримають курс на єдине майбутнє. Такий досвід вступу держави до ЄС є винятковим. Через війну не можливо робити інноваційний розвиток туризму першочерговим та пріоритетним напрямом розвитку. До широкомасштабного вторгнення саме туризм входив у п'ятірку галузей які мають найшвидший розвиток. За даними ДАРТ за 2022 рік представники туристичної галузі України сплатили 1 млрд 551 млн 182 тис. грн податків, що менше на 31% ніж у 2021 році, коли до бюджету надійшло 2 млрд 231 млн 860 тис. грн. Так, загальна кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, за рік скоротилася на 17%. При цьому зафіксовано, що кількість юридичних осіб зменшилася на 14%, а фізичних – на 18% [8]. Проте ситуація за період війни динамічна. Так, за січень – березень 2023 року податкові надходження зросли у 10 регіонах України. Найбільший приріст – 98% – зафіксований у Чернівецькій області, яка цього року сплатила в бюджет 5 млн 152 тис грн проти 2 млн 600 тис грн за аналогічний період воєнного 2022 року [9].

Туризм в Україні з ковідного кризового періоду перейшов до більш кризового стану – воєнного. Однією з основних вимог до туризму є безпека. Безпекова ситуація по Україні дуже різниці. Захід України – більш безпечний для туристів. Саме тому, напливу туристів на таких популярних навіть у ковідний період курортах як Буковель, Трускавець, Шацьких озерах, тощо, відсутній. Проте спостерігається зріст попиту на ці та інші курорти заходу України серед внутрішніх туристів. Туристична регіональна карта України показує що захід України оговтується від воєнного шоку та рівень туризму стало зростає, на відміну від півдня та Сходу України (Донецька, Луганська, Запорізька, Херсонська, Миколаївська області), де рівень туризму все ще знижується. Звісно з об'єктивних причин: активні бойові дії, ризики через мінування моря та обстріли портової інфраструктури тощо.

Загалом вплив військових дій на туристичну галузь є дуже серйозним і передбачає серйозні

втрати в туризмі та інших сферах, наслідки війни відчуватимуться протягом багатьох років після закінчення військових дій.

Європейська інтеграція України є найважливішою сучасною тенденцією, яка має потужний вплив на процеси реформування туристичної галузі в умовах війни. Особливістю євроінтеграції України є те, що окрім вступу до ЄС Україна має захистити внутрішній туристичний ринок, що в період післявоєнного відновлення буде важкою задачею через брак коштів та велику конкуренцію світового туристичного ринку.

Війна гальмує процес євроінтеграції України, але вона не може вплинути на технологічний розвиток. Особливостями розвитку туризму в Україні мають бути зосередженими на залученні цифрових туристів та цифровій трансформації туристичних і гостинних організацій. Тенденції туризму все більше свідчать про зростання попиту в тих туристичних організаціях, де розвинена цифрова система. Туристи все частіше використовують безконтактні технології, цифрові інструменти для подорожей, цифрові гаманці, платежі, туристи обирають аеропорти з впровадженими новітніми технологіями (біометрична посадка та оплата), цікавими новинками мають стати автівки з дистанційним керуванням, має стати туристичною перевагою України й наявність комплексної туристичної страховки.

Такі сучасні тенденції мають стати конкурентними перевагами для туристичного ринку України, яка має вкладати кошти в інноваційний розвиток. Для України це може стати у нагоді через те що застаріла та несучасна інфраструктура майже повністю знищена війною. В післявоєнне відновлення прийдуть інвестиції, які необхідно використати та впровадити максимально ефективно у реально сучасні тренди та інновації. Особливістю розвитку туризму в Україні має стати саме побудова найсучасніших опцій, таких як безконтактна реєстрація клієнтів, безконтактне замовлення їжі, напоїв, безконтактне замовлення відвідування туристичних об'єктів, тощо. Ці інструменти мають надати безпеку туристам (після пандемії безконтактні інструменти будуть актуальними).

Враховуючи технологічні та інноваційні тенденції в туризмі, зауважимо на такій особливості туризму при якій туристи витратять набагато більше часу на свої телефони для планування поїздок і отримання сповіщень і порад щодо особливостей подорожі, туристичних об'єктах які

можна відвідати під час подорожі. Це означає набагато більше даних, від номерів кредитних карток до даних про місцезнаходження, відбитків пальців до особистої інформації про здоров'я туриста. Разом з тим, що перспективним напрямом розвитку туризму є саме інновації та сучасні технології, необхідно брати до уваги й потенційних туристів, які навпаки обережно ставляться до інновацій через страх крадіжки особистих даних, грошей з електронного гаманця абоощо. Кіберінциденти можуть бути серйозними, вони можуть лякати туристів, особливо якщо така крадіжка станеться з туристом в іншій країні. Саме тому необхідно забезпечити захист туристів при настанні такої ситуації. Як наслідок все це веде до обов'язкових інвестицій та розвиток в сферу кібербезпеки України.

Висновки. За результатами аналізу встановлено, що незважаючи на російсько-українську війну, яка стала майже руйнівною для туристичної галузі України, ця галузь економіки продовжує функціонувати та розвиватися, хоча й не рівномірно по регіонах, адаптуючись до нових реалій. Розглядаючи питання особливостей інноваційного розвитку туристичної галузі в Україні, слід зазначити, що першочерговим заходом має стати розробка інноваційного розвитку національного туризму з урахуванням світового досвіду та євроінтеграції, розвиток кібербезпеки, впровадження сучасних технологій. Водночас слід враховувати, що в Україні в період післявоєнного відновлення необхідно активно популяризувати туристичний потенціал, розвивати сучасні та перспективні інноваційні ініціативи та залучати до цього процесу міжнародних партнерів, впроваджувати сучасні технології, пілотні туристичні проекти, відбудовувати сучасну інфраструктуру, таким чином, щоб вона мала новітні технології. У повоєнній відбудові України варто також врахувати досвід країн, які мають туристичний потенціал, але зазнали втрат від війни чи збройних конфліктів, або навіть знаходяться у стані воєнного конфлікту та не зважаючи на це розвивають туризм.

Технології відіграватимуть ключову роль у підтримці туристів і підвищенні безпеки подорожей післявоєнної України: від оновлених сучасних аеропортів до персоналізованих додатків для гостей. Проте разом із розвитком пропозицій мають розвиватися і ініціативи з кібербезпеки України та світу. Захист особистої інформації туристів має важливе значення для підтримки високого рівня довіри.

Список використаних джерел:

1. Божко Л.Д., Холодок В.Д. Туризм: проблеми та перспективи розвитку під час війни. *Культура України*. 2022. № 77. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.077.07> (дата звернення: 04.08.2023).
2. Хмелевський О.В., Кошівська М.В. Розвиток туризму в контексті євроінтеграції України. *Приазовський економічний вісник*. Вип. 2 (07) 2018. С. 15–21. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7277/1/5.pdf> (дата звернення: 08.08.2023).

3. Юхновська Ю.О. Вплив глобалізації та євроінтеграції на туристичну галузь України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 23 (2). С. 147–152.
4. Гальцова О.Л., Юрченко Н.І. Основні аспекти туристичної галузі України в період євроінтеграції. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 4 (15). С. 310–313. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/4_15_uk/50.pdf (дата звернення: 08.08.2023).
5. Зарубіна А., Сіра Е. Особливості туризму в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. № (41). URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543> (дата звернення: 01.08.2023).
6. Дворська І. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? 2022. URL: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952> (дата звернення: 01.08.2023).
7. Приседська В. Як переживає війну туристична галузь. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62004034> (дата звернення: 08.08.2023).
8. Державне агентство з розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya-mayzhe-na-31> (дата звернення: 02.08.2023).
9. Податкові надходження від туристичної галузі у 1 кварталі зросли в 10 регіонах України. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/05/12/700058/> (дата звернення: 01.08.2023).
10. Краєвська О., Присяжнюк Ю. Співпраця України та Європейського Союзу у сфері туризму: політико-правовий аспект. *Вісник Львівського університету*. 2008. Вип. 24. С. 269–278.
11. Яровий В.Ф. Євроінтеграція та вітчизняний туризм: основні аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 17. С. 21–23.

References:

1. Bozhko L.D., Kholodok V.D. (2022) Turyzm: problemy ta perspektyvy rozvytku pid chas viiny [Tourism: problems and prospects of development during the war]. *Kultura Ukrainy*, no. 77. Available at: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.077.07> (in Ukrainian)
2. Khmelevskiy O.V., Koshivska M.V. (2018) Rozvytok turizmu v konteksti yevrointehratsii Ukrainy [Development of tourism in the context of European integration of Ukraine]. *Pryazovskiyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 2 (07), pp. 15–21. Available at: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7277/1/5.pdf> (in Ukrainian)
3. Yukhnovska Yu.O. (2019) Vplyv hlobalizatsii ta yevrointehratsii na turystychnu haluz Ukrainy [Impact of globalization and European integration on the tourism industry of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 23 (2), pp. 147–152. (in Ukrainian)
4. Haltsova O.L., Yurchenko N.I. (2019) Osnovni aspekty turystychnoi haluzi Ukrainy v period yevrointehratsii [The main aspects of the tourist industry of Ukraine during the period of European integration]. *Pryazovskiyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 4 (15), pp. 310–313. Available at: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/4_15_uk/50.pdf (in Ukrainian)
5. Zarubina A., Sira E. Osoblyvosti turizmu v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of tourism under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 41. Available at: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543> (in Ukrainian)
6. Dvorska I. Turystychna haluz pislia viiny: chy mozhlyva reanimatsiia ta antykrizove upravlinnia? [The tourism industry after the war: is resuscitation and anti-crisis management possible?]. Available at: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952> (in Ukrainian)
7. Prysedska V. Yak perezhivaie viinu turystychna haluz [How the tourist industry survives the war]. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62004034> (in Ukrainian)
8. DART. Derzhavne ahentstvo z rozvytku turizmu [State Agency for Tourism Development]. Available at: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya-mayzhe-na-31> (in Ukrainian)
9. Podatkovi nadkhodzhennia vid turystychnoi haluzi u 1 kvartali zrosly v 10 rehionakh Ukrainy [Tax revenues from the tourism industry in the 1st quarter increased in 10 regions of Ukraine]. *Ekonomichna pravda*. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/05/12/700058/> (in Ukrainian)
10. Kraievskaya O. Spivrobotnytstvo u sferi turizmu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom: polityko-pravovyi aspekt [Cooperation in tourism between Ukraine and the European Union: political and legal aspect]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, no. 24, pp. 269–278. (in Ukrainian)
11. Yaroviy V.F. (2016). Yevrointehratsiia ta vitchyzniani turizm: osnovni aspekty. [European integration and domestic tourism: the main aspects]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 17, pp. 21–23. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 09.08.2023